

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 7.10.2020
COM(2020) 621 final

2020/0288 (NLE)

Förslag till

RÅDETS REKOMMENDATION

om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet

{SWD(2020) 530}

MOTIVERING

1. BAKGRUND TILL FÖRSLAGET

• Motiv och syfte med förslaget

Förslaget till rådets rekommendation om **romers jämlikhet, inkludering och delaktighet** svarar mot behovet att på EU-nivå bekämpa diskriminering och uppnå likabehandling för Europas största etniska minoritet genom bland annat insatser för jämlikhet och socioekonomisk inkludering. Detta förslag läggs fram tillsammans med ett meddelande från kommissionen, En jämlikhetsunion: EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet (nedan kallat *meddelandet*)¹, som inbegriper EU-mål och överordnade delmål samt föreslår användning av en uppsättning indikatorer (bilaga 2 till meddelandet).

Att bekämpa diskriminering och socioekonomisk exkludering är **särskilt viktigt i en krissituation** där fattigdom och strukturell ojämlikhet sannolikt kommer att öka. De åtgärder som vidtas för samhällets återhämtning måste därför nå ut till alla och i synnerhet till de som befinner sig i en särskilt missgynnad ställning, oavsett deras kön, ras eller etniska ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuella läggning. Kommissionens ordförande Ursula von der Leyen har förbundit sig att verka för en jämlik union och är fast besluten att ”**se till att jämlikhet står i centrum vid återhämtningen**”.

EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020², som kommissionen antog den 5 april 2011, börjar närma sig sitt slut. Målet med ramen var främst att komma till rätta med den socioekonomiska exkluderingen och diskrimineringen av romer genom att främja lika tillgång till utbildning, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård och boende. Ramen innebar att medlemsstaterna uppmanades utforma nationella strategier för integreringen av romer och sätta upp nationella mål inom ovannämnda fyra områden. **År 2013 antog rådet en rekommendation**³ om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna, som EU:s första icke-bindande instrument som uttryckligen var inriktat på romer. **Rekommendationen** förstärkte EU-ramen genom att

- ge medlemsstaterna vägledning om hur de kan göra sina åtgärder och genomförandet av sina nationella strategier för integrering av romer mer effektiva,
- rekommendera att medlemsstaterna vidtar effektiva politiska åtgärder för att säkerställa likabehandling av romer, däribland lika tillgång till utbildning, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård och boende, samt ange hur vart och ett av de fyra målen (att säkerställa lika tillgång till utbildning, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård och boende) kan uppnås,
- fastställa att målen kan uppnås genom antingen allmänna eller riktade åtgärder, till exempel genom särskilda initiativ för att förhindra eller kompensera för en missgynnad ställning, eller genom en kombination av båda, varvid särskild hänsyn bör tas till jämställdhetsaspekten.
- i större grad fokusera på att bekämpa diskriminering, och i synnerhet antiziganism, samt utvidga arbetet för integrering av romer till andra övergripande och strukturella

¹ COM(2020) 620 final.

² COM(2011) 173 final.

³ Rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna ([EUT C 378, 24.12.2013, s. 1](#)).

områden vid sidan om sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård och boende, och

- uppmana medlemsstaterna att från och med 2016 årligen informera kommissionen om de åtgärder som de vidtar i enlighet med rekommendationen och om framstegen i genomförandet av strategierna.

I rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016⁴ uppmanades kommissionen att ”genomföra en halvtidsutvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 och att föreslå en strategi för tiden efter 2020 för integrering av romer och att i denna inkludera ett förslag till översyn av rådets rekommendation”. **Kommissionen gjorde en fördjupad utvärdering av EU-ramen**⁵ som antogs i december 2018 och offentliggjorde arbetsdokumentet om utvärderingen⁶.

Utvärderingen och de slutsatser som rådet, Europaparlamentet och flera europeiska och nationella civilsamhällsorganisationer⁷ dragit av denna **visar att åtagandet om romers jämlikhet måste förnyas och förstärkas**. Åtagandet bör säkerställa att fokus särskilt läggs på att bekämpa diskriminering, däribland antiziganism, och på åtgärder inom de fyra socioekonomiska områden där inkluderingen måste förbättras: utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende⁸. Det bör även ta hänsyn till särskilda gruppers behov och till mångfalden inom den romska befolkningsgruppen, se till att romer är delaktiga i utformningen, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av strategier för romers jämlikhet och inkludering, förbättra fastställandet av delmål, datainsamling, övervakning och rapportering, och göra att den allmänna politiken mer lyhörd för frågan om romers jämlikhet och inkludering.

I juli 2019 godkände premiärministrarna i länderna på västra Balkan deklarationen om integrering av romer⁹ och förband sig därmed att vid tidpunkten för anslutning ha uppnått konkreta framsteg i fråga om utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård, boende, folkbokföring och icke-diskriminering.

I september 2019 antog kommissionen 2019 års rapport om genomförandet av de nationella strategierna för integrering av romer¹⁰.

⁴ Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016, Påskyndande av processen för integrering av romer ([15406/16](#)).

⁵ COM(2018) 785 final.

⁶ SWD(2018) 480 final.

⁷ Europaparlamentets resolution av den 12 februari 2019 om behovet av en förstärkt strategisk EU-ram för nationella strategier för integrering av romer efter 2020 och kraftfullare åtgärder mot antiziganism. ([P8_TA\(2019\)0075](#)). Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 24 oktober 2019 om välfärdsekonomi ([13432/19](#)), där kommissionen uppmanas att förnya åtagandet om romers integrering. Vid den högnivåkonferens om EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer som hölls i Bukarest den 4–5 mars 2019 uppmanade deltagarna dessutom kommissionen att lägga fram ett förslag till en ny, ambitiös EU-ram för perioden efter 2020 och efterlyste starkare åtaganden från medlemsstaternas och utvidgningsländernas sida när det gäller romers integrering. Information från ordförandeskapet ([7003/19](#), 14.3.2019).

⁸ När det gäller vikten av att EU-ramen för tiden efter 2020 i högre grad fokuseras på bekämpningen av antiziganism och diskriminering hänvisas till de [expertrekommendationer](#) som utarbetades efter konferensen *How to address anti-Gypsyism in a post-2020 EU Roma Framework?*. (Wien, 27.11.2018).

⁹ [Deklaration av partnerländerna på västra Balkan om integreringen av romer](#) inom ramen för EU:s utvidgningsprocess, godkänd av ledarmötet under Berlinprocessens toppmöte om västra Balkan i Poznań den 5 juli 2019.

¹⁰ COM(2019) 406 final, åtföljd av SWD(2019) 320 final.

Europa har fortfarande långt kvar till målet om jämlikhet för sin romska befolkning. Marginaliseringen av romer kvarstår och många av kontinentens uppskattningsvis 10–12 miljoner romer¹¹ utsätts fortfarande dagligen för diskriminering, antiziganism och socioekonomisk exkludering. Dessa företeelser är nära sammanflätade med varandra. Så länge det finns diskriminering råder ingen jämlikhet, samtidigt som det är omöjligt att bekämpa diskriminering effektivt om man inte tar itu med antiziganismen och förbättrar romers socioekonomiska inkludering och delaktighet. De romska barnens potential hämmas av att alltför många av dem saknar lika tillgång till utbildning på grund av fattigdom, utestängning och diskriminering.

Enligt tillgängliga uppgifter som samlades in av EU:s byrå för grundläggande rättigheter 2011, 2016 och 2019 **har framstegen i integreringen av romer** sedan 2011 överlag **varit begränsade**, även om det finns betydande skillnader mellan politikområden och länder¹². Störst framsteg har gjorts på utbildningsområdet (minskning av skolavhopp och ökning av deltagandet i förskoleverksamhet, barnomsorg och skolgång, men ökad segregering). Trots att fattigdomsriskerna bland romer har minskat och deras självskattade hälsa har förbättrats är sjukförsäkringsskyddet bland romer fortfarande begränsat. Det har inte skett några statistiskt signifikanta förbättringar när det gäller tillträdet till arbetsmarknaden och andelen romska ungdomar som varken arbetar eller studerar har faktiskt ökat. Bostadssituationen är fortfarande komplex och utgör ett av de största problemen för den romska befolkningsgruppen i och utanför Europeiska unionen. Antiziganismen är fortsatt mycket oroande. Det finns samtidigt vissa tecken på att romer upplever något mindre diskriminering när de utnyttjar vissa typer av tjänster. Kommissionen har med stöd av rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung¹³ inlett överträdelseförfaranden mot tre länder för skolsegregation av romska barn¹⁴.

Covid-19-pandemin har visat att exkluderade och marginaliserade romska befolkningsgrupper är extremt sårbara för både de kortsiktiga negativa hälsoeffekterna och de medelsiktiga socioekonomiska konsekvenserna. Romska barn i marginaliserade grupper tillhör dem som drabbas hårdast av pandemin. Lärande på distans har varit en omöjlighet för de alltför många romska barn som lever i hushåll utan tillgång till it-utrustning eller elektricitet. Krisen har även visat att det finns ett **akut behov av ett effektivare politiskt agerande på EU-nivå**.

Att ojämlikheten och den missgynnade ställningen i alla delar av samhällssystemet kvarstår innebär en förlust av humankapital och resurser för Europas ekonomier. Romernas missgynnade ställning får följder för **Europas samhällen och ekonomier**. I länder med en större andel romska invånare utgör denna grupp en allt större andel av invånarna i skolåldern och därmed av den framtida arbetskraften. Framsteg i den **socioekonomiska inkluderingen** av romer kan minska arbetskrafts- och kompetensbrist i ett läge med en negativ demografisk utveckling, minska de sociala utgifterna och **ha en gynnsam inverkan på ekonomin**. Satsningar på bättre utbildning och kompetenshöjning för personer som tidigare varit utestängda från arbetsmarknaden kan ha en positiv inverkan på produktivitetens utvecklingen. Europeiska unionen måste ta ett effektivare grepp på **bristen på jämlikhet** genom att se till att romer fullt ut kan utnyttja de sociala trygghetssystemen och kan ta tillvara sin potential att

¹¹ Se [Europarådets beräkningar](#) från 2012.

¹² Rapport om utvärderingen av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020, [COM\(2018\) 785 final](#).

¹³ [EUT L 180, 19.7.2000, s. 22](#).

¹⁴ CZ, HU och SK.

bidra till ekonomin och samhället i stort, vilket skulle leda till en bättre social och ekonomisk utveckling för alla. **Detta förslag, och det meddelande som kommissionen antar samtidigt, har potential att komma till rätta med den brist på jämlikhet som drabbar den romska befolkningen och leda till bättre sociala utfall för alla.**

Förslaget till rekommendation går igenom de åtgärder som medlemsstaterna har rapporterat sedan 2016 i enlighet med rådets rekommendation från 2013, samt reviderar och utvidgar dem. Syftet är att förnya och ersätta instrumentet från 2013 genom att ge medlemsstaterna tydligare riktlinjer och bekräfta deras förnyade långsiktiga åtagande att ta itu med de problem och utmaningar som den romska befolkningsgruppen fortsätter att ställas inför och som riskerar att förvärras av covid-19-pandemin och dess följdverkningar.

Den fungerar som ett komplement till meddelandet. Tillsammans utgör dessa båda initiativ EU:s strategiska ram för den romska befolkningsgruppen fram till 2030, som är utformad för att införliva erfarenheterna av den föregående EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 när det gäller insatsområden, övervakning, rapportering, tvärssektoriell samordning, finansiering och deltagande av olika berörda aktörer.

Förslaget är indelat i fem kapitel:

1. Kapitel om tre övergripande mål som utformats för att förhindra och bekämpa diskriminering genom att främja romers i) jämlikhet, ii) inkludering och iii) delaktighet.
2. Kapitel om fyra sektoriella mål: utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och sociala tjänster, samt boende och grundläggande tjänster.
3. Kapitel om partnerskap och institutionell kapacitet.
4. Kapitel om finansiering.
5. Kapitel om övervakning och rapportering.

Förslaget är utformat för att säkerställa synergieffekter med nya initiativ som tas fram på EU-nivå för perioden fram till 2030 och med utnyttjandet av EU-medel för att förbättra genomförandet på nationell, regional och lokal nivå.

- **Förenlighet med befintliga bestämmelser inom området**

Rekommendationen är förenlig med befintliga bestämmelser på jämlikhetsområdet. Den bygger i synnerhet på EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer, som upphör 2020, och beaktar slutsatserna av utvärderingen av denna ram. Den förnyar och ersätter rådets rekommendation från 2013 om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna i syfte att ge medlemsstaterna mer relevant och effektiv vägledning om hur de kan påskynda framstegen mot romers jämlikhet, inkludering och delaktighet under de kommande tio åren.

Förslaget är förenligt med och bidrar till ett effektivt genomförande av EU:s lagstiftning om likabehandling, särskilt direktivet om likabehandling oavsett ras, som förbjuder diskriminering såsom trakasserier på grund av ras eller etniskt ursprung när det gäller sysselsättning, socialt skydd, sociala förmåner, utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är erbjuds allmänheten¹⁵. Förslaget är även

¹⁵ Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung ([EGT L 180, 19.7.2000, s. 22](#)).

förenligt med kommissionens rekommendation (EU) 2018/951¹⁶ där det fastställs standarder för hur organ som arbetar med likabehandling (”jämlighetsorgan”), som inrättats med stöd av direktivet om likabehandling oavsett ras¹⁷, ska kunna bedriva en ändamålsenlig och oberoende verksamhet. Det är vidare i överensstämmelse med EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, som förbjuder diskriminering på alla grunder, inklusive ras eller etniskt ursprung¹⁸. Rådets rambeslut 2008/913/RIF har dessutom till syfte att genom straffrättsliga bestämmelser bekämpa vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet¹⁹.

Detta förslag är utformat för att genomföra den **europiska pelaren för sociala rättigheter** genom att befästa princip 3 om ”lika möjligheter” och genom att vara av relevans för flera andra principer. Det har även hämtat inspiration från FN:s agenda 2030 för hållbar utveckling och **FN:s hållbarhetsmål**.

Förslaget är förenligt med nyare strategier på jämlikhetsområdet, däribland jämställdhetsstrategin för perioden 2020–2025²⁰, EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025²¹ och den kommande jämställdhetsstrategin för hbt+-personer, som tar upp den särskilda situationen för romska kvinnor och romska hbt+-personer, samt EU:s strategi för brottsofferrättigheter²².

- **Förenlighet med unionens politik inom andra områden**

Förslaget är förenligt med EU:s politik på andra områden, framför allt med **den europeiska pelaren för sociala rättigheter**, som är avsedd att öka den sociala rättvisan oavsett kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Förslaget är ett av de särskilda initiativ som tas för att genomföra den europeiska pelaren och är förenligt med liknande initiativ, som den förstärkta ungdomsgarantin²³, den framtida barngarantin och den kommande handlingsplanen för att genomföra pelaren. Det bidrar till genomförandet av EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025²⁴ och är förenligt med **direktiv 2012/29/EU** i vilket fastställs miniminormer för brottsoffers rättigheter, stöd och skydd²⁵ och där särskild uppmärksamhet ägnas offer för brott som begås med diskriminerande motiv. Romers särskilda behov beaktas redan i EU:s nya strategi för brottsofferrättigheter och kommer att tas upp i den kommande strategin för genomförandet av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Förslaget är även förenligt med EU:s rättsliga och politiska ram för att bekämpa **människohandel**²⁶. Förslaget är vidare förenligt med **direktivet om**

¹⁶ Kommissionens rekommendation (EU) 2018/951 av den 22 juni 2018 om standarder för jämlighetsorgan ([EUT L 167, 4.7.2018, s. 28](#)).

¹⁷ Artikel 13 i rådets direktiv 2000/43/EG ([EGT nr L 180, 19.7.2000, s. 22](#)).

¹⁸ [EUT C 303, 14.12.2007, s. 17](#).

¹⁹ Rådets rambeslut 2008/913/RIF av den 28 november 2008 om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen ([EUT L 328, 6.12.2008, s. 55](#)).

²⁰ [COM\(2020\) 152 final](#).

²¹ COM(2020) 565 final.

²² [COM\(2020\) 258 final](#).

²³ COM(2020) 277 final.

²⁴ COM(2020) 565 final.

²⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF ([EUT L 315, 14.11.2012, s. 57](#)).

²⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF ([EUT L 101, 15.4.2011, s. 1](#)) och meddelandet från 2017 Rapport om uppföljningen av EU:s strategi för utrotande av människohandel och ytterligare konkreta åtgärder (COM(2017) 728)

audiovisuella medietjänster²⁷, som innehåller krav för att skydda användare av audiovisuella medietjänster och videodelningsplattformar mot hat och våld, samt mot diskriminerande audiovisuella kommersiella meddelanden. Enligt direktivet är videodelningsplattformar dessutom skyldiga att vidta lämpliga åtgärder för att skydda användarna mot rasistiskt och främlingsfientligt innehåll.

Förslaget säkerställer också överensstämmelse mellan dels EU:s politiska stöd, dels de rättsliga instrument och finansieringsinstrument som kan mobiliseras och anpassas för att främja romers jämlikhet och inkludering, t.ex. **NextGenerationEU, däribland faciliteten för återhämtning och resiliens samt EU-fonderna**.

2. RÄTTSLIG GRUND, SUBSIDIARITETSPRINCIPEN OCH PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

• Rättslig grund

Artikel 292 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (nedan kallat *EUF-fördraget*), enligt vilken rådet antar rekommendationer på kommissionens förslag, tillsammans med **artikel 19.1 i EUF-fördraget**, som föreskriver lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.

Andra relevanta rättsliga bestämmelser är följande:

- **Enligt artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen** ska unionen bygga på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. Dessa värden ska vara gemensamma för medlemsstaterna i ett samhälle som kännetecknas av mångfald, icke-diskriminering, tolerans, rättvisa, solidaritet och principen om jämställdhet mellan kvinnor och män.
- **Enligt artikel 3.3 andra stycket i fördraget om Europeiska unionen** ska unionen bekämpa social utestängning och diskriminering samt främja skydd av barnets rättigheter.
- **Enligt artikel 10 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt** ska unionen vid utformningen och genomförandet av sin politik och verksamhet söka bekämpa all diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.
- **Enligt artikel 8 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt** ska unionen i all sin verksamhet syfta till att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män och att främja jämställdhet mellan dem. **Enligt artikel 157.3 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt** ska Europaparlamentet och rådet besluta om åtgärder för att säkerställa tillämpningen av principen om lika möjligheter och lika behandling av kvinnor och män i frågor som rör anställning och yrke, inklusive principen om lika lön för lika eller likvärdigt arbete.

²⁷

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1808 av den 14 november 2018 om ändring av direktiv 2010/13/EU om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktivet om audiovisuella medietjänster), mot bakgrund av ändrade marknadsförhållanden ([EUT L 303, 28.11.2018, s. 69](#)).

- **Enligt artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna** är all diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning förbjuden. Rätten till jämställdhet mellan kvinnor och män på alla områden, inbegripet i fråga om anställning, arbete och lön, är förankrad i artikel 23 i stadgan. I artikel 26 erkänns och respekteras rätten för personer med funktionshinder att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet. Alla människors likhet inför lagen är vidare förankrad i artikel 20 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

- **Subsidiaritetsprincipen (för icke-exklusiv befogenhet)**

Gemensamma värden som jämlikhet och grundläggande rättigheter, samt gemensamma mål som ekonomiskt välbefinnande, social sammanhållning och solidaritet mellan medlemsstaterna kräver att unionen spelar en roll i politiken för att uppnå romers jämlikhet och inkludering. Att romer kan röra sig mellan olika EU-länder tack vare den fria rörligheten och att romer migrerar från tredjeländer gör dessutom frågan om romers inkludering till ett gemensamt mål på EU-nivå.

Förslaget säkerställer det fortsatta mervärdet av insatser på EU-nivå. **Utvärderingen av EU-ramen visade att den haft ett positivt EU-mervärde** genom att få upp frågan om romers inkludering på EU:s och medlemsstaternas dagordningar, utveckla strukturer och förbättra överensstämmelsen mellan EU:s policy-, rätts- och finansieringsinstrument som har mobiliserats och anpassats för att föra arbetet för romers inkludering framåt. Förslaget innebär att det politiska åtagandet och fokuseringen med avseende på romers jämlikhet och inkludering kvarstår. Det är i nuläget osannolikt att EU-ramens effekter skulle bestå efter 2020 utan ytterligare stöd från EU:s sida. Det nationella arbetet måste intensifieras och det behövs mer tid för att befästa arbetsstrukturer, för att fortsätta anpassningen och mobiliseringen av andra policy-, rätts- och finansieringsinstrument samt för att övervaka politikens verkningar på ett effektivare sätt. Förslaget syftar även till att minska den fragmentering när det gäller genomförandet på nationell nivå som är en av de svagheter som lyfts fram i utvärderingen av EU-ramen.

Mervärdet av insatser på EU-nivå får en ännu större betydelse mot bakgrund av de utmaningar som följer i covid-19-krisens spår. Många romska befolkningsgrupper har drabbats i oproportionerligt hög grad eftersom de i allmänhet har begränsade möjligheter att säkerställa grundläggande hygien, har begränsad tillgång till sanitär infrastruktur, rent vatten och hälso- och sjukvård samt lever i stor ekonomisk otrygghet, trångboddhet, i segregerade boställningar eller läger som dessutom är överbefolkade. Det krävs åtgärder på EU-nivå för att säkerställa att pandemin inte slår oproportionerligt hårt mot de mest sårbara och för att förhindra att den ojämlikhet som redan finns förvärras.

- **Proportionalitetsprincipen**

Förslaget är helt förenligt med proportionalitetsprincipen. Medlemsstaterna brottas med utmaningar i sitt arbete för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, men dessa utmaningar varierar i fråga om både omfattning (beroende på den romska befolkningens storlek och dess andel av den totala befolkningen, samt på det allmänna ekonomiska läget och det historiska arvet av exkludering och diskriminering) och i fråga om typ (t.ex. rörlighet över gränser, migration eller frågor som rör folkbokföring).

Förslaget bygger på meddelandet om en gemensam EU-ram som fastställer gemensamma grundläggande **minimiåtaganden** för alla medlemsstater, vilka kan kompletteras med ytterligare politiska åtaganden av olika omfattning beroende på ländernas **särskilda situation**

och de olika utmaningar som romer som lever inom deras territorium ställs inför. De åtgärder som föreslås tar full hänsyn till medlemsstaternas praxis och till skillnaderna mellan de nationella strategiska ramarna.

För att mäta framstegen har kommissionen, med stöd av EU:s byrå för grundläggande rättigheter, inrättat en arbetsgrupp som ansvarar för indikatorer och rapportering om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, som ett komplement till medlemsstaternas insatser. Arbetsgruppen har lagt fram ett förslag till en uppsättning indikatorer som mäter romers jämlikhet, inkludering och delaktighet²⁸ och som respekterar specifika nationella situationer. Länderna kan välja de kvalitativa och/eller kvantitativa indikatorer som är relevanta för dem från en uppsättning gemensamma indikatorer för att mäta sina framsteg. Genom att kräva att länderna sätter upp kvalitativa och/eller kvantitativa nationella delmål på vägen mot målen på EU-nivå förebygger förslaget samtidigt en alltför stor fragmentering och försöker stärka ländernas **beslutsamhet** att göra framsteg mot romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.

Proportionalitetsbedömningen spelade också en avgörande roll för valet av instrument.

- **Val av instrument**

Det föreslagna instrumentet är ett förslag till rådsrekommendation, vilket är förenligt med subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna. Den föreslagna rekommendationen ger medlemsstaterna vägledning om hur de kan driva på utvecklingen mot jämlikhet, inkludering och delaktighet för romer. Förslaget läggs fram tillsammans med det nya meddelandet om en strategisk EU-ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. Målet är att medlemsstaterna, kommissionen och alla berörda aktörer ska arbeta tillsammans på ett samstämmigt och sammanhållet sätt för att uppnå gemensamma mål.

Som rättsligt instrument uttrycker förslaget medlemsstaternas åtagande när det gäller åtgärderna i rekommendationen. Det utgör en stark politisk grund för samarbete på europeisk nivå på detta område och respekterar samtidigt medlemsstaternas behörighet fullt ut. När förslaget antas ersätter det rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna.

Detta initiativ markerar ett förnyat och starkare åtagande från medlemsstaternas sida att förbättra de nationella strategiska ramarna för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, stärka de nationella kontaktpunkterna för romsk inkludering och fortsätta den samordnade rapporteringen till och övervakningen av kommissionen . Rekommendationen tillgodoser därmed behovet av åtgärder på EU-nivå, samtidigt som hänsyn tas till de landspecifika skillnaderna när det gäller romernas situation. Den gör det möjligt för EU att eftersträva gemensamma mål, samtidigt som den även ger medlemsstaterna ett visst handlingsutrymme i uppnåendet av kvalitativa och/eller kvantitativa mål utifrån deras utgångsläge, nationella historia och nuvarande förfaranden.

²⁸ Se bilaga 2 till meddelandet.

3. RESULTAT AV EFTERHANDSUTVÄRDERINGAR, SAMRÅD MED BERÖRDA PARTER OCH KONSEKVENSBEDÖMNINGAR

• Efterhandsutvärderingar/kontroller av ändamålsenligheten med befintlig lagstiftning

Med anledning av rådets slutsatser av den 8 december 2016²⁹ gjorde kommissionen en fördjupad utvärdering av ramen, antog en rapport³⁰ om utvärderingen i december 2018 och offentliggjorde ett arbetsdokument om utvärderingen³¹.

Utvärderingen, som omfattade perioden 2011–2017, bedömde ramens relevans, samstämmighet, ändamålsenlighet, effektivitet, samordning, rättvisa, hållbarhet och EU-mervärde. Utvärderingen grundades på

- omfattande skrivbordsanalyser av sekundärlitteratur, rapporter och databaser,
- fördjupade landsstudier,
- intervjuer med berörda aktörer i 16 EU-länder,
- intervjuer på EU-nivå och i tre utvidgningsländer,
- ett öppet offentligt samråd,
- en enkät bland icke-statliga organisationer,
- enkätuppgifter från 2016 från EU:s byrå för grundläggande rättigheter (EU-Midis II), och
- en valideringsworkshop.

Slutsatsen av utvärderingen var att de fyra prioriterade områdena (sysselsättning, utbildning, hälso- och sjukvård samt boende) fortsätter att vara avgörande för romers jämlikhet och inkludering. Utvärderingen visade dessutom att arbetet för att uppnå icke-diskrimineringmålet både bör bygga på inkludering och ha en stark fokusering på antiziganism för att förhindra och bekämpa diskriminering.

Utvärderingen konstaterade att ramen haft ett positivt EU-mervärde genom att sätta romers inkludering på EU:s och medlemsstaternas agendor, utveckla strukturer och förbättra överensstämmelsen mellan EU:s policy-, rätts- och finansieringsinstrument som har mobiliserats och anpassats för att främja romers inkludering.

Den visade att ramen gjorde det möjligt för medlemsstaterna att anpassa sina mål till sin särskilda nationella situation. Samtidigt som detta innebar att de kunde skraddarsy sin strategi på lämpligt sätt visade utvärderingen att det även tenderade att fragmentera genomförandet, minska effektiviteten och begränsa framstegen mot EU:s mål om romers inkludering.

En annan slutsats av utvärderingen var att ramen hade begränsade möjligheter att ta hänsyn till mångfalden inom den romska befolkningen. Den ägnade inte tillräcklig uppmärksamhet åt insatser för särskilda grupper bland romer (kvinnor, ungdomar och barn, samt romska EU-migranter).

²⁹ Se rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016. *Påskyndande av processen för integrering av romer* [15406/16](#). I rådets slutsatser uppmannades kommissionen att ”genomföra en halvtidsutvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 och att föreslå en strategi för tiden efter 2020 för integrering av romer och att i denna inkludera ett förslag till översyn av rådets rekommendation”.

³⁰ COM(2018) 785 final.

³¹ SWD(2018) 480 final.

I utvärderingen konstaterades slutligen att det visserligen finns styrmekanismer på EU-nivå och nationell nivå, men att deras funktion fortfarande är begränsad. Ansträngningar har gjorts för att förbättra civilsamhällets deltagande, men romers möjligheter att verkligen delta i det politiska livet och i alla led av den politiska processen är fortfarande begränsade.

I sin rapport om den fördjupade utvärderingen av EU-ramen konstaterade kommissionen att det ”framgår att den är början på en process som, trots många begränsningar och uppgiftens enorma omfattning, har uppvisat positiva resultat och en begynnande trendförändring”. Även om kommissionen betonade att ”den inledande fasen har gett en del konkreta, om än otillräckliga resultat” framhöll den även att ”den övergripande processen [måste] stärkas och bli mer fokuserad. Tonvikten måste ligga på att öka det politiska engagemanget, specifika, mätbara mål och noggrann övervakning samt ett effektivare genomförande med stöd av tillräcklig finansiering och deltagarbaserade styrsystem”.

- **Samråd med berörda parter**

Utvärderingen av EU-ramen³² krävde omfattande samråd, i vissa fall gällande ett flertal framtidsorienterade frågor, och dessa samråd har beaktats under utarbetandet av initiativet. De ytterligare samråd som genomfördes avseende initiativet kompletterade de som redan genomförts i samband med utvärderingen³³ och deras räckvidd och mål anpassades till behoven av datainsamling.

Riktade samråd genomfördes för att samla in synpunkter och råd om viktiga tematiska aspekter, till exempel politiska handlingsalternativ, hur antiziganism, romers delaktighet och mångfald bör hanteras i initiativet och hur övervakning och mätning av framsteg kan förbättras med hjälp av indikatorer och mål. I det arbetsdokument från kommissionens avdelningar³⁴ som offentliggörs samtidigt som meddelandet om den strategiska ramen och detta förslag finns en närmare beskrivning av samråden, vilka aktörer som deltog och hur deras synpunkter påverkade utformningen av det nya initiativet.

- **Insamling och användning av sakkunnigutlåtanden**

Förslaget grundar sig på kommissionens rapport om utvärderingen av EU-ramen³⁵, arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar om utvärderingen³⁶ och den detaljerade externa studie till stöd för utvärderingen som utfördes av ICF/Milieu³⁷.

Resultaten av de enkäter som EU:s byrå för grundläggande rättigheter genomförde 2011, 2016 och 2019 i elva, nio respektive fem ytterligare medlemsstater var fortfarande relevanta för förslaget.

Den information om genomförandet av strategierna på nationell nivå som samlats in från de nationella kontaktpunkterna för romsk inkludering sedan 2016 sammanställdes i

³² Se [SWD\(2018\) 480 final](#), bilaga 2, för en översikt över dessa aktiviteter.

³³ Utvärderingen bygger på omfattande skrivbordsanalyser av sekundärlitteratur, rapporter och databaser, intervjuer med berörda aktörer i 16 EU-länder, intervjuer på EU-nivå och i tre utvidgningsländer, ett öppet offentligt samråd, en enkät bland icke-statliga organisationer, enkätuppgifter från 2016 från FRA (EU-Midis II) och en valideringsworkshop.

³⁴ SWD(2020) 530 final, se bilaga 1.

³⁵ COM(2018) 785 final.

³⁶ SWD(2018) 480 final.

³⁷ Den externa utvärderingsstödstudien finns [här](#).

kommissionens rapport om framstegen mot integrering av romer från september 2019³⁸. Denna information kompletterades med civilsamhällets rapporter inom ramen för Europaparlamentets pilotprojekt Roma Civil Monitor under perioden 2017–2020³⁹.

Ytterligare underlag och data inhämtades genom en Eurobarometerenkät om synen på diskriminering av romer⁴⁰ och externa expertstudier om hur kravet på att ta större hänsyn till mångfalden bland romer, bekämpningen av antiziganism och romers delaktighet kan uppfyllas rent praktiskt⁴¹.

Utformningen av förslaget gynnades också av ett nära samarbete med Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter i frågor rörande övervakningsarrangemang samt utveckling av resultat- och processindikatorer⁴².

- **Konsekvensbedömning**

Det instrument som föreslås – en rådsrekommendation – ger vägledning för hur de strategiska ramarna för romers inkludering ska genomföras, men ger samtidigt medlemsstaterna handlingsutrymme när det gäller att utforma och vidta åtgärder. Någon konsekvensbedömning är därför inte nödvändig.

Vilka effekter som kan förväntas beror i hög grad på åtagandet från medlemsstaternas sida när det gäller romers jämlikhet och inkludering, dvs. på ambitionsnivån i den rådsrekommendation som slutligen antas och på de nationella strategiska ramar som därefter inrättas⁴³. Förutom de allmänna svårigheterna att kvantifiera kostnaderna för att uppnå jämlikhet, icke-diskriminering och respekt för de grundläggande rättigheterna skulle en konsekvensbedömning gällande romers jämlikhet och inkludering dessutom allvarligt kringskäras på grund av bestämmelserna om insamling av etniska data i vissa medlemsstater.

Ett utförligt arbetsdokument från kommissionens avdelningar⁴⁴ sammanfattar de viktigaste lärdomarna från utformningen och genomförandet av EU-ramen fram till 2020. Det bygger på kommissionens årsrapporter, flera utvärderingar och studier på EU-nivå, expertrapporter, civilsamhällets skuggrapporter samt feedback som inkommit under riktade samråd med nationella och internationella berörda aktörer.

- **Lagstiftningens ändamålsenlighet och förenkling**

Ej tillämpligt.

- **Grundläggande rättigheter**

Förslaget har positiva effekter för skyddet av de grundläggande rättigheterna. Det kommer att innebära ett mer kraftfullt genomförande av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna,

³⁸ Rapport om genomförandet av de nationella strategierna för integrering av romer, COM(2019) 406 final, tillsammans med SWD (2019) 320 final om åtgärder för integrering av romer som rapporterats inom EU-ramen.

³⁹ Närmare information om projektet finns [här](#).

⁴⁰ Särskilt Eurobarometer [493](#) om diskriminering inom EU (de första resultaten redovisades i september 2019).

⁴¹ Rapporter om dessa frågor färdigställdes i februari 2020 och finns tillgängliga [här](#).

⁴² Bilaga 2 till COM(2020) 620 final och [Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators](#).

⁴³ Se det arbetsdokument från kommissionens avdelningar som offentliggörs samtidigt som detta förslag, SWD(2020) 530 final.

⁴⁴ SWD(2020) 530 final.

särskilt artikel 21 som förbjuder diskriminering på alla grunder, inklusive ras eller etniskt ursprung⁴⁵.

4. BUDGETKONSEKVENSER

Rekommendationen påverkar inte EU-budgeten.

5. ÖVRIGA INSLAG

- **Genomförandeplaner samt åtgärder för övervakning, utvärdering och rapportering**

Förslaget lägger fram en gemensam, men differentierad, ansats. Det ger medlemsstaterna vägledning om hur de kan utforma effektivare nationella strategiska ramar som tar hänsyn till landspecifika utmaningar i samband med romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. För att det ska bli lättare att följa framstegen uppmanas medlemsstaterna använda den gemensamma indikatormatrisen för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. En arbetsgrupp har under samordning av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och på kommissionens begäran tagit fram denna indikatormatris för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet under perioden efter 2020. Indikatormatrisen består av jämförbara, robusta och relevanta indikatorer för att följa framstegen och utvärdera resultaten av de nationella strategiska ramarna för romer. Den omfattar **processindikatorer** som visar vilka åtgärder som vidtas (politik, program och projekt) och **resultatindikatorer** som mäter framstegen mot målen på grundval av statistik från folkräkningar, administrativa data och/eller enkätdata. Denna uppsättning av kvantitativa och kvalitativa indikatorer tar hänsyn till nationella förhållanden och tillgänglig evidensbas.

Tabellen nedan ger en överblick över den planerade övervaknings-, rapporterings- och utvärderingscykeln:

⁴⁵ Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna, ([EUT C 303, 14.12.2007, s. 17](#)).

Regelbundna enkäter (FRA)	Rapporter från nationella kontaktpunkter för romsk inkludering	Rapport om användning av EU-medel	Civilsamhällets insyn	Kommissionens övervakningsrapporter	Utvärderingar och framtida politiska förslag
Datainsamling: 2020 Resultat: 2021	Nationella strategiska ramar: 2021		1:a omgången nationella rapporter: våren 2022	Kommissionens rapport om nationella strategiska ramar: hösten 2022	
	Nationella genomföranderapporter: 2023		2:a omgången nationella rapporter: våren 2024	Kommissionens rapport om genomförandet: hösten 2024	
Datainsamling: 2024 Resultat: 2025		Rapport om milstolpar för outputindikatorer: 2024			Fördjupad utvärdering av EU:s strategiska ram för romer
	Nationella genomföranderapporter: 2025		3:e omgången nationella rapporter: våren 2026	Kommissionens rapport om genomförandet: hösten 2026	
Datainsamling: 2028 Resultat: 2029	Nationella genomföranderapporter: 2027	Rapport om delmål för outputindikatorer: 2029	4:e omgången nationella rapporter: våren 2028	Kommissionens rapport om genomförandet: hösten 2028	
	Nationella genomföranderapporter: 2029				Kommissionens uppföljande förslag: 2030 Utvärdering i efterhand

- **Förklarande dokument (för direktiv)**

Ej tillämpligt.

- **Ingående redogörelse för de specifika bestämmelserna i förslaget**

Punkterna 1–4 handlar om de övergripande målen: jämlikhet, inkludering och delaktighet, och föreslår åtgärder för att skynda på framstegen på dessa områden.

Punkterna 5–10 handlar om de sektoriella målen: att säkerställa att romer faktiskt har lika tillgång till inkluderande allmän utbildning, hållbar sysselsättning av god kvalitet, hälso- och sjukvård och sociala tjänster av god kvalitet, adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster.

Punkterna 11–27 hänvisar till vikten av att stärka partnerskapen mellan och den institutionella kapaciteten hos de många aktörer som ska delta i detta tvärspektoriella politikområde.

I punkterna 11–13 rekommenderas medlemsstaterna säkerställa att de nationella kontaktpunkterna för romsk inkludering har de resurser och mandat som krävs för en effektiv samordning av genomförandet av den nationella politiken för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.

I punkterna 14 och 15 uppmuntras medlemsstaterna se till att organ som arbetar för likabehandling involveras i högre grad och att stödja deras oberoende och samarbete med alla relevanta aktörer.

I punkterna 16–20 uppmanas medlemsstaterna att mobilisera och stödja lokala och regionala nivåer ytterligare för att förbättra genomförandet av den nationella strategiska ramen för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.

Punkterna 21–27 handlar om samarbete med och deltagande av civilsamhället.

Punkterna 28–34 handlar om hur EU-anslag och nationella anslag kan användas på ett effektivare sätt.

I punkterna 35–39 revideras bestämmelserna om övervakning och rapportering för att minska den administrativa bördan av rapportering och göra det möjligt för kommissionen och Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter att ge ökat stöd med hjälp av en gemensam uppsättning process- och resultatindikatorer som ska mäta framstegen mot EU:s mål och övergripande delmål.

.

Förslag till

RÅDETS REKOMMENDATION**om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet**

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 292 jämförd med artikel 19.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag, och
av följande skäl:

- (1) I rådets direktiv 2000/43/EG⁴⁶ fastställs en ram för att i hela unionen bekämpa diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung när det gäller sysselsättning, utbildning, socialt skydd (inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård), sociala förmåner samt tillgång till, och tillhandahållande av, varor och tjänster, inklusive bostäder. Syftet med denna rekommendation är att bidra till direktivets faktiska genomförande.
- (2) Enligt rådets rambeslut 2008/913/RIF⁴⁷ är medlemsstaterna skyldiga att kriminalisera offentlig uppmaning till våld eller hat på grund av ras, hudfärg, religion, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, samt även säkerställa att rasistiska och främlingsfientliga motiv betraktas som en försvårande omständighet, alternativt kan beaktas av nationella domstolar vid fastställandet av sanktioner. Syftet med denna rekommendation är att skärpa bekämpningen av hatpropaganda, hatbrott och våld riktat mot romer. Rekommendationen har även till syfte att främja stöd till romska offer för sådana brott i linje med Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU⁴⁸ om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem.
- (3) Den europeiska pelaren för sociala rättigheter⁴⁹ omfattar ett antal principer för att främja och stärka social rättvisa oavsett kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. För att främja genomförandet av den sociala pelarens principer är det viktigt att åtgärder inriktas på grupper som löper stor risk att utsättas för diskriminering eller social utestängning. Denna rekommendation bidrar även till en obruten utveckling av jämlika och

⁴⁶ Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung ([EGT L 180, 19.7.2000, s. 22](#)).

⁴⁷ Rådets rambeslut 2008/913/RIF av den 28 november 2008 om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen ([EUT L 328, 6.12.2008, s. 55](#)).

⁴⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättning av rådets rambeslut 2001/220/RIF ([EUT L 315, 14.11.2012, s. 57](#)).

⁴⁹ [Den europeiska pelaren för sociala rättigheter](#).

inkluderande demokratiska samhällen i överensstämmelse med FN:s mål för hållbar utveckling⁵⁰.

- (4) Kommissionen har till Europaparlamentet och rådet överlämnat förslag till förordningar om gemensamma bestämmelser 2021–2027⁵¹, Europeiska socialfonden⁵² och Europeiska regionala utvecklingsfonden och Sammanhållningsfonden⁵³. I förslagen hänvisas till jämlikhet och icke-diskriminering som övergripande principer som bör följas i användningen av fonderna. I förslaget om Europeiska socialfonden+ uppmanas medlemsstaterna och kommissionen särskilt att säkerställa jämlikhet och icke-diskriminering⁵⁴ i genomförandet av programmen och det hänvisas till främjandet av socioekonomisk integration av tredjelandsmedborgare och inkludering av marginaliserade grupper, bland annat romer⁵⁵, vilket är kopplat till att förekomsten av en nationell strategisk ram för romer är ett nödvändigt villkor. I avvaktan på att dessa åtgärder antas är syftet med denna rekommendation att etablera en tydlig koppling mellan EU-medel⁵⁶ och de politiska prioriteringarna om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.
- (5) Kommissionens meddelande av den 3 mars 2010 *Europa 2020: En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla* har spelat en betydande roll för att driva på bekämpningen av fattigdom och social utestängning genom att fastställa gemensamma europeiska mål för att minska fattigdom och social utestängning samt höja utbildnings- och sysselsättningsnivån. Förbättringar av romska medborgares jämlikhet, inkludering och delaktighet är en förutsättning för att dessa mål ska uppnås och i denna rekommendation ges särskild vägledning om hur detta kan ske.
- (6) Kommissionens meddelande av den 5 april 2011 En EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020, som uppmuntrar medlemsstaterna att ta ett samlat grepp för att främja romers sociala och ekonomiska inkludering och fastställa mål för utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende, godkändes av rådet

⁵⁰ [Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development](#), Förenta nationerna, 2015.

⁵¹ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden+, Sammanhållningsfonden samt Europeiska havs- och fiskerifonden, och om finansiella regler för dessa fonder och för Asyl- och migrationsfonden, Fonden för inre säkerhet samt instrumentet för gränsförvaltning och visering (förslag till förordning om gemensamma bestämmelser), [COM\(2018\) 375 final](#), 29.5.2018.

⁵² Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om Europeiska socialfonden+ (nedan kallat förslaget om ESF+), [COM\(2018\) 382 final](#), 30.5.2018.

⁵³ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om Europeiska regionala utvecklingsfonden och Sammanhållningsfonden (förslag om ERUF och Sammanhållningsfonden), [COM\(2018\) 372 final](#), 29.5.2018.

⁵⁴ Artikel 6 i förslaget om ESF+, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁵⁵ Artikel 4.1 viii i förslaget om ESF+, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁵⁶ Omfattar medel som planeras och/eller inkluderas genom: Förslag till förordning om gemensamma bestämmelser, [COM\(2018\) 375 final](#). Förslaget om ESF+, [COM\(2018\) 382 final](#). Förslaget om ERUF och Sammanhållningsfonden, [COM\(2018\) 372 final](#). Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av InvestEU-programmet, [COM\(2020\) 403 final](#), 29.5.2020. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en facilitet för återhämtning och resiliens, [COM\(2020\) 408 final](#), 28.5.2020. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av programmet för rättigheter och värden, [COM\(2018\) 383 final](#), 30.5.2018. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av ”Erasmus”: Unionens program för utbildning, ungdom och idrott och om upphävande av förordning (EU) nr 1288/2013, [COM\(2018\) 367 final](#), 30.5.2018. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av ett program för unionens åtgärder på hälsoområdet för perioden 2021–2027 och om upphävande av förordning (EU) nr 282/2014 (programmet EU för hälsa), [COM\(2020\) 405 final](#), 28.5.2020.

den 19 maj 2011. Även om den i sin ursprungliga utformning hade vissa begränsningar har ramen haft ett betydande EU-mervärde som denna rekommendation vidareutvecklar genom att bland annat beakta de lärdomar som gjorts under ramens genomförande.

- (7) Rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna⁵⁷ utformades för att intensifiera de nationella åtgärderna för integrering av romer. I rekommendationen uppmanades medlemsstaterna att årligen underrätta kommissionen om alla åtgärder som vidtas i enlighet med rekommendationen och om framsteg i genomförandet av deras nationella strategier för integrering av romer. Den här rekommendationen bygger på de erfarenheter som gjorts och översyner som genomförts samt utvidgar även de åtgärder som ska vidtas.
- (8) I rådets slutsatser av den 8 december 2016 om påskyndande av processen för integrering av romer⁵⁸ uppmanades kommissionen att göra en halvtidsutvärdering av EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 och på grundval av denna föreslå ett initiativ för tiden efter 2020. I utvärderingen erkändes ramens mervärde, men det konstaterades samtidigt att romer fortfarande utsätts för diskriminering och socioekonomisk exkludering i Europa.
- (9) Utvärderingen och de slutsatser som rådet, Europaparlamentet och flera europeiska och nationella civilsamhällesorganisationer dragit av den⁵⁹ visar att åtagandet om romers jämlikhet och inkludering måste förnyas och förstärkas. Åtagandet bör säkerställa att fokus särskilt läggs på att bekämpa diskriminering, däribland antiziganism – som är en särskild form av rasism riktad mot romer – och på åtgärder inom fyra områden för socioekonomisk inkludering: utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende⁶⁰. Det bör även ta hänsyn till särskilda gruppers behov och till mångfalden inom den romska befolkningsgruppen, involvera romer i utformningen, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av strategier för romers jämlikhet och inkludering, förbättra fastställandet av delmål, datainsamling, övervakning och rapportering, och göra att den allmänna politiken mer lyhörd för frågan om romers jämlikhet och inkludering.

⁵⁷ [EUT C 378, 24.12.2013, s. 1.](#)

⁵⁸ Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016, Påskyndande av processen för integrering av romer ([15406/16](#)).

⁵⁹ Europaparlamentets resolution av den 12 februari 2019 om behovet av en förstärkt strategisk EU-ram för nationella strategier för integrering av romer efter 2020 och kraftfullare åtgärder mot antiziganism. ([P8_TA\(2019\)0075](#)). Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 24 oktober 2019 om välfärdsekonomi ([13432/19](#)), där kommissionen uppmanas att förnya åtagandet om romers integrering. Vid högnivåkonferensen om EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer, som hölls i Bukarest den 4–5 mars 2019, uppmanade deltagarna dessutom kommissionen att lägga fram ett ambitiöst förslag till en ny EU-ram för perioden efter 2020 och efterlyste starkare åtaganden från medlemsstaternas och utvidgningsländernas sida när det gäller romers integrering. Information från ordförandeskapet ([7003/19](#), 14.3.2019).

⁶⁰ När det gäller vikten av att EU-ramen för tiden efter 2020 får en tydligare inriktning på att bekämpa antiziganism och diskriminering hänvisas till de [expertrekommendationer](#) som utarbetades efter konferensen om antiziganism. *How to address anti-Gypsyism in a post-2020 EU Roma Framework?* (Wien, 27.11.2018).

- (10) Denna rekommendation bygger även på resultat som tidigare redovisats i Europaparlamentets resolutioner⁶¹, rådets slutsatser⁶² och kommissionens meddelanden⁶³.
- (11) Efter meddelandet En EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 utarbetade kommissionen ett paket som omfattar denna rekommendation och meddelandet En jämlikhetsunion: EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet (nedan kallat *meddelandet*)⁶⁴. I meddelandet fastställs på EU-nivå mål, delmål och grundläggande minimiåtaganden för alla medlemsstater som eventuellt kan kompletteras med ytterligare nationella åtgärder och EU-stöd beroende på det nationella sammanhanget och den romska befolkningsgruppens storlek. Nyare uppgifter visar att sex av tio europeer fortfarande anser att det finns utbredd diskriminering av romer i deras länder, medan mer än sex av tio instämmer i att en bättre integrering av romer kan få positiva effekter för samhället⁶⁵. Det överordnade målet för denna rekommendation är att med romers aktiva deltagande främja jämlikhet och bekämpa utestängning av denna grupp.
- (12) Covid-19-pandemin har lett till att exkluderade och marginaliserade romska grupper blivit extremt utsatta för både negativa hälsoeffekter och socioekonomiska konsekvenser, vilket riskerar att förvärra den redan befintliga ojämlikheten ytterligare. Syftet med denna rekommendation är att minska den strukturella ojämlikhet som drabbar romer genom åtgärder för att komma till rätta med deras begränsade tillgång till rent vatten⁶⁶, sanitär infrastruktur, hälso- och sjukvård, brist på utrustning och digitala färdigheter som skulle göra det möjligt för människor att delta i distansutbildning, betydande ekonomiska otrygghet, trångboddhet, segregerade bosättningar eller läger.
- (13) I ett läge med växande populism⁶⁷ och rasism inom unionen⁶⁸ är det nödvändigt att fokusera på att bekämpa och förhindra diskriminering, bland annat genom åtgärder mot antiziganism, som är en av de bakomliggande orsakerna till och har en inverkan på diskriminering och exkludering. EU:s handlingsplan mot rasism 2020–2025⁶⁹ tar

⁶¹ Europaparlamentets resolution av den 15 april 2015 om romernas internationella dag – antiziganism i Europa och EU:s erkännande av minnesdagen för folkmordet på romer under andra världskriget ([P8_TA\(2015\)0095](#)). Europaparlamentets resolution av den 25 oktober 2017 om aspekter som rör de grundläggande rättigheterna i integreringen av romer i EU: kampen mot antiziganism ([P8_TA\(2017\)0413](#)). Europaparlamentets resolution av den 12 februari 2019 om behovet av en förstärkt strategisk EU-ram för nationella strategier för integrering av romer efter 2020 och kraftfullare åtgärder mot antiziganism ([P8_TA\(2019\)0075](#)).

⁶² Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016, Påskyndande av processen för integrering av romer ([15406/16](#)).

⁶³ Kommissionen har sammanställt [årliga rapporter](#) sedan 2013.

⁶⁴ COM(2020) 620 final.

⁶⁵ Särskild Eurobarometerundersökning [493](#). Diskriminering inom EU (de första resultaten offentliggjordes i september 2019).

⁶⁶ Se förslaget till Europaparlamentets och rådets direktiv av den 24 februari 2020 om kvaliteten på dricksvatten (omarbetning) – Politisk överenskommelse ([ST 606 2020 REV 1](#)), i vilket det fastställs att medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att förbättra eller upprätthålla tillgången till dricksvatten för alla, särskilt utsatta och marginaliserade grupper (artikel 16) och närmare anges att det är viktigt att dessa grupper omfattar minoritetsgrupper som romer och resandefolk (skäl 31).

⁶⁷ The Relentless Rise of Populism in Europe. Niall McCarthy, 2 maj 2019, [Statista](#).

⁶⁸ Utbredd rasism fortsätter att hemsöka Europa. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 20 juni 2019, [publikation](#) baserad på [rapporten om grundläggande rättigheter 2019](#), Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 6 juni 2019.

⁶⁹ COM(2020) 565 final.

hänsyn till detta och fastställer konkreta åtgärder för att bekämpa rasism. Antiziganism är fortfarande en i hög grad accepterad form av rasism⁷⁰ som har sitt ursprung i majoritetssamhällets syn på och behandling av personer som betraktas som ”zigenare” i en process av historisk ”andrfiering” som bygger på stereotyper och attityder, även om dessa kan vara oavsiktliga eller omedvetna. Europaparlamentet har använt denna term i sina betänkanden och resolutioner⁷¹ sedan 2005. Flera internationella organisationer och civilsamhällesorganisationer erkänner denna företeelse, som även kallas antiromsk rasism eller romafofi. År 2016 konstaterade rådet att det är nödvändigt att ”bekämpa alla former av rasism mot romer, ibland kallat antiziganism, eftersom den är en grundorsak till den sociala utestängningen och diskrimineringen av romer”⁷².

- (14) När man riktar in sig på den romska befolkningen är det viktigt att ta hänsyn till vissa gruppers särskilda behov eller sårbarheter⁷³, t.ex. romska kvinnor, ungdomar, barn, hbt+-personer, äldre romer, romer med funktionsnedsättning, romer som är tredjelandsmedborgare eller statslösa, samt romska EU-migranter. I denna rekommendation beaktas därför vikten av att bekämpa multidiskriminering⁷⁴. Det föreslås åtgärder för att uppnå ett effektivare skydd och en bättre inkludering av romska barn, som är särskilt utsatta för diskriminering och segregering. Den tar även upp skapandet av förutsättningar för unga romer och tillvaratagandet av deras potential genom åtgärder för att öka deras aktiva deltagande i program och åtgärder inriktade på unga⁷⁵, bland annat de som avses i Stöd till ungdomssysselsättning – en väg till jobb för nästa generation⁷⁶.

⁷⁰ Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans, [allmän policyrekommendation nr 3](#) om bekämpande av rasism och intolerans mot romer, antagen den 6 mars 1998. I ingressen till [den allmänna policyrekommendationen nr 13 om bekämpande av antiziganism och diskriminering av romer](#) upprepades att antiziganism är en särskilt ihållande, våldsam, återkommande och vanlig form av rasism.

⁷¹ Europaparlamentets resolution av den 28 april 2005 om romernas situation i Europeiska unionen (P6_TA (2005) 0151), Europaparlamentets resolution av den 15 april 2015 om romernas internationella dag – antiziganism i Europa och EU:s erkännande av minnesdagen för folkmordet på romer under andra världskriget ([P8_TA \(2015\) 0095](#)), Europaparlamentets resolution av den 25 oktober 2017 om aspekter som rör de grundläggande rättigheterna i integreringen av romer i EU: kampen mot antiziganism ([P8_TA\(2017\)0413](#)), Europaparlamentets resolution av den 12 februari 2019 om behovet av en förstärkt strategisk EU-ram för nationella strategier för integrering av romer efter 2020 och kraftfullare åtgärder mot antiziganism ([P8_TA\(2019\)0075](#)).

⁷² Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016, Påskyndande av processen för integrering av romer ([15406/16](#)).

⁷³ I olika sammanhang, t.ex. människohandel, vars offer främst är romska kvinnor och barn.

⁷⁴ Termen ”multidiskriminering” används som samlingsbegrepp för alla typer av diskriminering på flera grunder som kan ta sig uttryck på två sätt: genom ”additiv diskriminering”, där diskrimineringen baseras på flera sinsemellan skilda diskrimineringsgrunder, och ”intersektionell diskriminering”, där två eller flera diskrimineringsgrunder finns och samverkar på ett sätt som gör att de är oåtskiljbara eller ouppslösligt sammankopplade. *Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws*. Rapport från Europeiska kommissionen ([2007](#)). *Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination*. Europeiska nätverket av juridiska experter på jämställdhetsområdet. Europeiska kommissionen ([2009](#)).

⁷⁵ Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser av den 8 december 2016, Påskyndande av processen för integrering av romer ([15406/16](#)).

⁷⁶ Meddelandet Stöd till ungdomssysselsättning – en väg till jobb för nästa generation, [COM\(2020\) 276 final](#), 1.7.2020. Kommissionens förslag till rådets rekommendation om en väg till jobb – en förstärkt ungdomsgaranti, [COM\(2020\) 277 final](#), 1.7.2020. Kommissionens förslag till rådets rekommendation om yrkesutbildning för hållbar konkurrenskraft, social rättvisa och motståndskraft, [COM\(2020\) 275 final](#), 1.7.2020.

- (15) Den romska befolkningsgruppen präglas av stor mångfald och termen ”romer” används här som paraplyterm för flera olika grupper, såsom romer, sinter, kalé, gypsies, romanichal, boyash/rudari. Det omfattar även grupper som ashkali, egyptier, yenish, östgrupper (däribland dom, lom, rom och abdal), men också resandegrupper, inbegripet etniska resande och dem som förs in under det administrativa begreppet ”Gens du voyage”, liksom personer som identifierar sig själva som zigenare, utan att förneka dessa gruppers särdrag.
- (16) När det gäller rörligheten inom unionen måste rätten till fri rörlighet för unionsmedborgare och villkoren för dess utövande respekteras. Ett av dessa villkor är enligt Europaparlamentet och rådets direktiv 2004/38/EG⁷⁷ innehav av tillräckliga tillgångar och en heltäckande sjukförsäkring. Det är samtidigt nödvändigt att försöka förbättra romernas levnadsvillkor och vidta åtgärder för att främja deras ekonomiska och sociala inkludering i såväl ursprungsmedlemsstaten som bosättningsmedlemsstaten.
- (17) Även om medlemsstaterna bör välja sina egna övervakningsmetoder framhålls i rekommendationen vikten av datainsamling, i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 2016/679 (allmän dataskyddsförordning)⁷⁸ och 2018 års riktlinjer om förbättring av insamlingen och användningen av uppgifter om jämlikhet, som offentliggjordes av den undergrupp för uppgifter om jämlikhet som lyder under högnivågruppen för icke-diskriminering, jämlikhet och mångfald⁷⁹. I rekommendationen framhålls även vikten av indikatorer för att övervaka framstegen. Indikatorerna kan väljas bland en uppsättning indikatorer avsedda att mäta romers jämlikhet, inkludering och delaktighet som sammanställts av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, kommissionen och medlemsstaterna⁸⁰.
- (18) Fokus i denna rekommendation ligger uttryckligen på åtgärder för att främja romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, utan att exkludera andra marginaliserade och missgynnade grupper. Dessa åtgärder bör i jämförbara situationer baseras på samma principer. De gemensamma grundprinciperna för romers inkludering är fortfarande relevanta i detta sammanhang⁸¹. I meddelandet ges ytterligare vägledning om planering och genomförande av nationella strategiska ramar för romer.

⁷⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG ([EUT L 158, 30.4.2004, s. 77](#)).

⁷⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) ([EUT L 119, 4.5.2016, s. 1](#)).

⁷⁹ Guidelines on improving the collection and use of equality data ([2018](#)). Europeiska revisionsrätten rekommenderade att lämpliga metoder skulle utvecklas för att samla in relevanta data om romers inkludering i alla medlemsstater. *EU:s politiska initiativ och ekonomiska stöd till integrering av romer: stora framsteg har gjorts under det senaste årtiondet men det krävs ytterligare ansträngningar på fältet. Särskild rapport nr 14/2016.*

⁸⁰ Bilaga 2 till meddelandet.

⁸¹ De [gemensamma grundprinciperna](#) diskuterades vid den första europeiska plattformen för romers inkludering i april 2009 och godkändes av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) den 8 juni 2009. I rådets slutsatser uppmanades medlemsstaterna att i förekommande fall ta hänsyn till de gemensamma grundprinciperna när de utformar och genomför politiken. Rådets (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) slutsatser om romers integrering ([8 juni 2009](#)).

Syftet med denna rekommendation är att bekräfta ett långsiktigt åtagande och ge ny och förstärkt vägledning om vilka åtgärder medlemsstaterna kan vidta för att uppnå de gemensamma målen om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.

HÄRIGENOM REKOMMENDERAS FÖLJANDE.

1. Medlemsstaterna bör anta nationella strategiska ramar för romer och informera Europeiska kommissionen om dessa senast i september 2021. Medlemsstaterna bör med beaktande av nationell lagstiftning och unionslagstiftning, tillgängliga resurser och nationella omständigheter, däribland den romska befolkningsgruppens storlek, socioekonomiska situation, särskilda behov och medborgarskap inom deras territorium, överväga i vilken grad åtgärderna i denna rekommendation är relevanta för deras nationella sammanhang och genomföra dem på ett proportionellt och selektivt sätt i nära samarbete med alla berörda aktörer. När de bedömer åtgärdernas relevans bör medlemsstaterna överväga att låta sig vägledas av de frivilliga minimiåtagandena och, beroende på det nationella sammanhanget, eventuellt överväga de ytterligare åtgärder som anges i meddelandet.

Övergripande mål: jämlikhet, inkludering och delaktighet

2. Medlemsstaterna bör stärka sitt arbete för att anta och genomföra åtgärder för att främja jämlikhet och verkligen förhindra och bekämpa diskriminering och dess bakomliggande orsaker. Arbetet bör omfatta åtgärder som
 - a) skärper bekämpningen av direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, stereotyper, antiromsk retorik, hatpropaganda, hatbrott och våld mot romer, inbegripet uppvigling till diskriminering på och utanför internet, särskilt i samband med införlivande, genomförande och efterlevnadskontroll av direktiv 2000/43/EG, rambeslut 2008/913/RIF och Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU⁸²,
 - b) utveckla och främja ett heltäckande system för stöd till offer i enlighet med direktiv 2012/29/EU och ge riktat stöd till romska offer för hatbrott och diskriminering,
 - c) bekämpa multidiskriminering och strukturell⁸³ diskriminering av romer, särskilt romska kvinnor, romska barn, romska hbt+-personer, romer med funktionsnedsättning, äldre romer, statslösa romer och romska EU-migranter,
 - d) öka kunskaperna om att arbetet för att bekämpa diskriminering är nära kopplat till arbetet för att motverka antiziganism och social och ekonomisk exkludering, och att båda syftar till att uppnå det övergripande jämlikhetsmålet,
 - e) analysera och erkänna antiziganismen som företeelse och öka kunskaperna om dess existens, de former den tar och dess skadliga konsekvenser, via massmedier, läroplaner och på andra sätt, samt utbilda offentliganställda tjänstemän och andra berörda aktörer så att de kan upptäcka och motverka den,

⁸² Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster) ([EUT L 95, 15.4.2018, s. 1](#)).

⁸³ Med systematisk eller strukturell diskriminering avses diskriminering i form av ojämlikhet som är en följd av lagstiftning, politik och praxis, inte avsiktligt utan på grund av olika institutionella faktorer då lagstiftning, politik och praxis utformas, genomförs och ses över. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies*, Equinet Perspective, juni 2020.

- f) främja multikulturella kunskapshöjande aktiviteter och kampanjer i skolor,
 - g) främja kunskaperna om romsk kultur, språk och historia, inbegripet minnet av Förintelsen av romer och försoningsprocesserna, bland annat genom att erbjuda relevant utbildning för lärare och utforma lämpliga läroplaner, eftersom dessa kunskaper är avgörande för att minska de fördomar och den antiziganism som är viktiga orsaker till diskriminering,
 - (a) främja positiva narrativ om romer och goda förebilder, bland annat genom stöd till möten mellan befolkningsgrupper och interkulturellt lärande.
3. Medlemsstaterna bör intensifiera sitt arbete för att bekämpa den extremt höga fattigdomsrisk och risken för materiell och social fattigdom bland romer i syfte att verkligen stödja romers jämlikhet och icke-diskriminering. Arbetet bör omfatta åtgärder som
- a) ökar och förbättrar kanaliseringen av investeringar i humankapital, infrastrukturutveckling och åtgärder för social sammanhållning,
 - b) säkerställer tillgång till adekvata system för socialt skydd (inkomststöd, naturaförmåner och sociala tjänster) för romer som befinner sig i en missgynnad ställning,
 - c) kombinerar inkomststöd med aktiveringsåtgärder för att främja arbetskraftsdeltagande och främjar ett högt deltagande bland potentiella mottagare av stöd,
 - d) säkerställer att särskild uppmärksamhet läggs vid förebyggande och bekämpning av barnfattigdom, bland annat genom mer kraftfulla nationella åtgärder som tar hänsyn till de mekanismer som leder till fattigdom i flera generationer och till vikten av att romska barn och deras familjer får stöd på inbördes relaterade områden som sysselsättning, sociala tjänster, utbildning, förskoleverksamhet och barnomsorg, hälso- och sjukvård, boende och tillgång till grundläggande tjänster, näringsriktig mat och möjlighet att utöva fritidsaktiviteter.
 - (e) stöder utbildning i finanskunskap (för unga vuxna/familjemedlemmar), däribland förmågan att fatta bättre beslut och planera som ett led i arbetet för att stärka romers egenmakt och finansiella inkludering.
4. Medlemsstaterna bör öka romers meningsfulla delaktighet och samrådet med romer, inbegripet med kvinnor, barn och ungdomar, för att främja verklig jämlikhet och icke-diskriminering. Detta bör omfatta åtgärder som
- a) stöder ett aktivt medborgarskap genom att främja social, ekonomisk, politisk och kulturell delaktighet, särskilt för romska kvinnor och ungdomar,
 - b) främjar kapacitetssuppleggnad och ledarskap i det romska civilsamhället så att romer kan bli delaktiga i alla led av den politiska processen och det offentliga livet i stort,
 - c) främjar anställning av romer i offentliga institutioner för att skapa goda förebilder och bidra till mångfald samt tillföra nödvändig expertis och korrekta kunskaper om behov i den politiska processen,
 - d) ökar kunskaperna om mänskliga och medborgerliga rättigheter och skyldigheter bland marginaliserade romska befolkningsgrupper,

- e) samordnar resurser, nätverk och expertis inom olika sektorer för att öka unga romers deltagande i beslutsprocesser och stärka deras ledarförmåga,

Sektoriella mål

*Tillgång till inkluderande allmän **utbildning** av god kvalitet*

5. Medlemsstaterna bör säkerställa att romer verkligen har lika tillgång till och samma möjligheter att delta i alla utbildningsstadier, från förskola och barnomsorg till högre utbildning, inbegripet andra chans-utbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande.
6. Medlemsstaterna bör främja lika tillgång till inkluderande utbildning av god kvalitet för romska elever, bland annat genom åtgärder som
 - a) förebygger och undanröjer alla former av segregering inom utbildningsväsendet och säkerställer erkännande av och upprättelse för tidigare orättvisor,
 - b) förebygger och undanröjer felaktiga diagnoser som leder till att romska elever placeras i särskolor, samt säkerställer erkännande av och upprättelse för tidigare orättvisor,
 - c) främjar utveckling och spridning av inkluderande undervisnings- och inlärningsmetoder, samt hjälper lärare att hantera mångfald i klassrummet genom kompetensutveckling, mentorskap och kollegial handledning,
 - d) uppmuntrar föräldrars aktiva engagemang i romska elevers utbildning och främjar kontakter mellan skolor och lokala grupper, bland annat via medlare,
 - e) främjar romska elevers deltagande och aktiva engagemang i alla utbildningsaktiviteter och utbildningsprocesser tillsammans med övriga elever,
 - f) bekämpar mobbning och trakasserier i skolan, både på och utanför internet.
 - g) utbildar lärare och annan skolpersonal i romernas historia och kultur och i hur de kan upptäcka och motverka diskriminering och dess bakomliggande orsaker, däribland antiziganism och omedvetna fördomar, ökar kunskaperna om vikten av en icke-diskriminerande utbildning och verklig lika tillgång till allmän utbildning,
 - h) stöder insatser för att säkerställa att romska elever förvärvar färdigheter som svarar mot behoven på arbetsmarknaden.
7. Medlemsstaterna bör ge ytterligare riktat stöd för att kompensera för diskriminering och exkludering samt minska inflytandet av romska elevers sociala och ekonomiska bakgrund på deras utbildningsresultat, bland annat genom åtgärder som
 - a) satsar på förskoleverksamhet och barnomsorg samt lägger särskild vikt vid tidig integrering av romska barn,
 - b) erbjuder individanpassat stöd och medling för att kompensera för språkliga, kognitiva och utbildningsrelaterade skillnader i nära samarbete med de romska elevernas familjer, samt uppmuntra andra chans-utbildning och vuxenutbildning,
 - c) främjar samarbete mellan skolor, socialtjänst och medlare för att förhindra skolavhopp,
 - d) tar hänsyn till sårbarheten hos barn till föräldrar som befinner sig utomlands och ge dessa barn förtur till fritidshemsverksamhet och individanpassat stöd,

- e) ökar romers sociala rörlighet genom positiv särbehandling, till exempel särskilda stipendier för yrkesutbildning, gymnasieutbildning, högre utbildning och lärarutbildning,
- f) säkerställer en smidig övergång mellan utbildningsnivåer och främjar slutförande av utbildning på gymnasienivå och högre utbildning, bland annat genom yrkesvägledning, rådgivning, mentorskap och ekonomiskt stöd,
- g) minskar skolavhoppet på alla utbildningsnivåer och i detta sammanhang särskilt uppmärksamma romska flickor,
- h) främjar deltagande i icke-formellt lärande och fritidsaktiviteter utanför skolan, så som ungdoms-, idrotts- och kulturverksamhet, personlig utveckling, psykologisk resiliens och välbefinnande,
- i) när det gäller romska elever och deras lärare, medlare och föräldrar, främjar förvärvande av digitala färdigheter, tillgång till bredband, adekvat digital infrastruktur och tillhandahållande av undervisningsmaterial som är anpassat för distansundervisning i såväl formella som icke-formella utbildningsmiljöer, särskilt för de som lever i marginaliserade samhällen.

Tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet

8. Medlemsstaterna bör verka för att romer, särskilt unga romer, verkligen ska ha samma möjligheter att hitta hållbar sysselsättning av god kvalitet, bland annat genom att
 - a) utöka uppsökande verksamhet inriktad på unga romer⁸⁴ för att informera dem om tillgängliga, och helst integrerade, arbetsförmedlings- och socialtjänster samt sätta dem i kontakt med dessa tjänster,
 - b) möta behoven bland unga romer som är arbetslösa eller står utanför arbetskraften genom att skraddarsy individanpassade helhetsplaner som tar hänsyn till deras önskemål och motivation, hinder och missgynnade ställning, samt skälen till att de är arbetslösa eller står utanför arbetskraften,
 - c) stödja en första arbetslivserfarenhet, praktik- och lärlingsplatser samt karriärutveckling,
 - d) underlätta övergången från utbildning till arbetsliv genom handledning, mentorskap, praktikplatser, företagsinkubatorer och varvad yrkesutbildning/praktik,
 - e) stödja unga romers tillgång till och förvärv av informations- och kommunikationsteknik och digitala färdigheter, så att de är bättre rustade för kraven på arbetsmarknaden och i sin vardag kan dra nytta av de möjligheter som befintliga och nya digitala verktyg och trender erbjuder,
 - f) stödja subventionerade anställningar, anställningsrelaterad kostnadsdelning, utbildning på arbetsplatsen, kompetensutveckling, förvärvande och uppdatering av yrkeskvalifikationer samt andra chans-utbildning,
 - g) genom riktat stöd främja verkligt lika möjligheter när det gäller egenföretagande och entreprenörskap, inbegripet socialt entreprenörskap,

⁸⁴

I linje med beskrivningen i kommissionens förslag till rådets rekommendation om en väg till jobb – en förstärkt ungdomsgaranti, [COM\(2020\) 277 final](#), 1.7.2020.

- h) främja sysselsättning inom både den offentliga och den privata sektorn genom bland annat positiv särbehandling och stöd till arbetsgivare,
- i) bekämpa, minska och undanröja diskriminering genom att öka medvetenheten om icke-diskriminerande sysselsättning och tillträde till arbetsmarknaden, och utbilda arbetsgivare i hur de kan upptäcka och bekämpa diskriminering och dess bakomliggande orsaker, inbegripet antiziganism och omedvetna fördomar.

Hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet

9. Medlemsstaterna bör säkerställa att framför allt de grupper som är mest utsatta eller som lever i marginaliserade eller avlägsna bosättningar verkligen har obehindrad tillgång till hälso- och sjukvård av god kvalitet, bland annat genom åtgärder som

- a) främjar och förbättrar
 - (i) romska kvinnors tillgång till läkarkontroller, screening, mödravård före och efter förlossning, rådgivning och familjeplanering, samt sexuell och reproduktiv hälsovård av god kvalitet som erbjuds inom den allmänna hälso- och sjukvården,
 - (ii) romska barns tillgång till primärvård av god kvalitet, preventiva åtgärder och vaccinationsprogram för barn,
 - (iii) utsatta romska befolkningsgruppers (äldre romer, romer med funktionsnedsättning, romska hbt+-personer, romska EU-migranter, romer som är tredjelandsmedborgare och statslösa romer) tillgång till god hälso- och sjukvård,
- b) stöder vårdmedlare och ökar kunskaperna bland romer om primära preventiva åtgärder, till exempel en hälsosam livsstil, förebyggande av narkotikamissbruk och bättre tillgång till psykiatrisk sjukvård,
- c) förebygger och bekämpar diskriminering av romer genom att öka kunskaperna om icke-diskriminerande hälso- och sjukvård och tillgången till hälso- och sjukvård, utbilda vårdpersonal, läkarstudenter och vårdmedlare i hur man upptäcker och motverkar diskriminering och dess bakomliggande orsaker, t.ex. antiziganism och omedvetna fördomar,
- (d) motverkar romers digitala utanförskap när det gäller tillgång till hälso- och sjukvård genom att bland annat minska den digitala kompetensklyftan i fråga om tillgång till vårdinformation,
- e) förebygger och undanröjer segregerad hälso- och sjukvård och säkerställer erkännande av och upprättelse för tidigare orättvisor, däribland tvångssteriliseringen av romska kvinnor,
- f) främjar romers möjligheter att bedriva medicinska studier och uppmuntrar rekrytering av romer som vårdpersonal och vårdmedlare, särskilt i regioner med en stor romsk befolkning,
- g) bekämpar och förebygger potentiella utbrott i marginaliserade eller avlägsna romska bosättningar,
- h) förbättrar tillgången till samhällsservice och familjebaserade tjänster för personer med funktionsnedsättning, äldre och barn som står utan föräldraomsorg (t.ex. habilitering, subventionerat boende, dagverksamhet för personer med funktionsnedsättning och nätverk av fosterföräldrar),

- (i) förebygger institutionalisering och främjar en övergång från institutionsvård till familjebaserad vård i hemmet genom stöd till familjer som lever under otrygga förhållanden och till personer med funktionsnedsättning (t.ex. rådgivning och ekonomiska incitament, utdelning av livsmedel, boendestöd och habilitering),
- (j) främjar utbyte och överföring av bästa praxis på folkhälsoområdet när det gäller romer, till exempel med hjälp av kommissionens och medlemsstaternas folkhälsorådgivare i styrgruppen för främjande av hälsa, förebyggande av sjukdomar och hantering av icke-överförbara sjukdomar.

Tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster

10. Medlemsstaterna bör säkerställa likabehandling av romer när det gäller tillgång till adekvat och desegregerat boende samt grundläggande tjänster, bland annat genom åtgärder som
 - a) säkerställer tillgång till grundläggande tjänster – t.ex. rinnande vatten, säkert och rent dricksvatten⁸⁵, adekvat sanitet, avfallsinsamling och avfallshantering, miljötjänster, el, gas, transporter, finansiella tjänster och digital kommunikation – samt fysisk infrastruktur genom att säkerställa kontinuiteten i grundläggande samhällsservice under såväl normala förhållanden som under pandemier, miljökatastrofer och andra kriser,
 - b) övervakar, undanröjer och förhindrar all rumslig segregering och främjar desegregering med hjälp av konkreta planer som angriper bostadsproblem och involverar lokalsamhällen och berörda romska befolkningsgrupper,
 - c) stöder och förstärker offentliga myndigheter som ansvarar för boende, grundläggande tjänster och miljöstandarder samt andra relevanta aktörer på detta område genom att bland annat ge dem nödvändiga befogenheter och resurser att kartlägga bostadsbehov, övervaka segregering och vidta omfattande reglerings- eller stödåtgärder,
 - d) förhindra avhysning genom tidig varning och medling, organisera stöd till människor som riskerar att avhysas och erbjuda adekvat alternativt boende, i synnerhet för familjer,
 - e) förbättrar romers levnadsvillkor, förebygger och motverkar negativa hälsoeffekter av exponering för föroreningar och kontaminering,
 - f) erbjuder socialt stöd och tillgång till allmänna offentliga tjänster för hemlösa romer,
 - (g) säkerställer lika tillgång till subventionerade boenden genom fastställande av kriterier som prioriterar sociala behov,
 - h) stöder program för integrerat boende för marginaliserade romer genom en kombination av mikrolån för byggande och underhåll av bostäder, program om finanskunskap och sparande, byggtutbildning och aktiveringsåtgärder,
 - (i) stöder anläggning och underhåll av uppehållsplatser för resande.

Partnerskap och institutionell kapacitet

Involvera och stödja nationella kontaktpunkter för romsk inkludering

⁸⁵ Se artikel 16 tillsammans med skäl 31 i förslaget till ett direktiv om kvaliteten på dricksvatten (omarbetning) ([ST 606 2020 REV 1](#)).

11. Medlemsstaterna bör ge nationella kontaktpunkter för romsk inkludering adekvata och nödvändiga resurser, personal, mandat och politisk tyngd så att de verkligen kan samordna och övervaka den nationella politiken för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, bland annat genom uppsökande verksamhet på lokal nivå.
12. Medlemsstaterna bör säkerställa att de nationella kontaktpunkterna för romsk inkludering kan göra det möjligt för det romska civilsamhället att delta i utformning, genomförande, övervakning och översyn av nationella strategiska ramar för romer och lokala handlingsplaner genom reformerade processer via de nationella plattformarna för romer.
13. Medlemsstaterna bör säkerställa att nationella kontaktpunkter för romsk inkludering deltar i utformningen av åtgärder för social inkludering och samhällsomfattande tjänster för att öka deras relevans för romer och deras räckvidd, inbegripet, i förekommande fall, i beslut om programplanering och övervakning av EU-fonderna.

Deltagande av organ som arbetar med likabehandling

14. Medlemsstaterna bör stödja organ som arbetar för likabehandling ("jämlikhetsorgan") så att de kan bedriva en effektiv och oberoende verksamhet och samarbeta med alla relevanta aktörer, inbegripet nationella kontaktpunkter för romsk inkludering, offentliga myndigheter, civilsamhällesorganisationer och den privata sektorn. Detta stöd bör bland annat göra det möjligt för jämlikhetsorgan att
 - a) med utgångspunkt i fall av diskriminering, hatpropaganda och hatbrott driva strategiska rättsfall,
 - b) ta itu med underanmälan av fall av diskriminering, hatpropaganda och hatbrott och öka medvetenheten bland romer om deras rättigheter,
 - c) bedriva forskning och samla in data om jämlikhet och diskriminering av romer,
 - d) bygga upp kapaciteten hos och samarbeta med det romska civilsamhället, med fokus på möjligheter till rättslig prövning och genomdrivande av lagstiftning om likabehandling,
 - e) erbjuda vägledning och utbildning för offentliga och privata organisationer och massmedier.
15. Medlemsstaterna bör säkerställa att jämlikhetsorgan är nära involverade i och verkligen kan bidra till att utforma, genomföra, övervaka och ompröva nationella strategiska ramar för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet samt relevanta EU-fondprogram genom att bland annat
 - a) inhämta råd från jämlikhetsorgan om standarder för genomförandet av nationella strategiska ramar, så att fokus i högre grad ligger på att bekämpa och förhindra diskriminering, bland annat genom åtgärder mot antiziganism, när ramarna utformas och genomförs samt genom arbete för att undanröja strukturell diskriminering,
 - b) involvera jämlikhetsorgan i strukturer som inrättas för att övervaka genomförandet, övervakningen och översynen av nationella strategiska ramar för romer och i kommittéer för övervakning av relevanta EU-fonder.

Mobilisera lokala och regionala aktörer

16. Medlemsstaterna bör involvera regionala och lokala myndigheter och det lokala civilsamhället i utformning, genomförande, övervakning och översyn av nationella strategiska ramar.
17. Medlemsstaterna bör uppmuntra regionala och lokala myndigheter att inom sina respektive ansvarsområden utveckla eller uppdatera sina lokala handlingsplaner, desegregeringsplaner eller strategiska ramar för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. Dessa handlingsplaner eller strategiska ramar bör omfatta åtgärder, utgångsläge, riktmärken, mätbara mål och finansiella anslag.
18. Medlemsstaterna bör säkerställa samarbete mellan centrala och lokala myndigheter vid utformningen och genomförandet av EU-finansieringsprogram som är relevanta för att förhindra och bekämpa diskriminering av romer i syfte att säkerställa att romers jämlikhet, inkludering och delaktighet beaktas under utarbetandet, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av programmen, och för att förbättra kanaliseringen av EU-medel till den lokala nivån.
19. Medlemsstaterna bör främja inkludering, mångfald och positiv särbehandling för att säkerställa att romer anställs på offentliga institutioner på lokal och regional nivå.
20. Medlemsstaterna bör stärka romers egenmakt och erkänna deras representation på lokal nivå genom målgruppsmobilisering, dvs. en målgruppsledd lokal utveckling.

Samarbete med civilsamhället

21. Medlemsstaterna bör främja social innovation, partnerskap och samarbete mellan offentliga myndigheter och det romska och pro-romska civilsamhället.
22. Medlemsstaterna bör dra full nytta av de nationella plattformarna för romer och andra kanaler för samarbete och dialog i medlemsstaterna för att på ett öppet och inkluderande sätt involvera det romska och pro-romska civilsamhället och andra aktörer i utformningen, genomförandet, övervakningen och översynen av nationella strategiska ramar för romer och lokala handlingsplaner.
23. Medlemsstaterna bör stödja civilsamhället när det gäller att övervaka och rapportera hatbrott och hatpropaganda som riktas mot romer, samt hjälpa offren att anmäla hatbrott och hatpropaganda.
24. Medlemsstaterna bör säkerställa finansiering för att stödja det romska och pro-romska civilsamhällets, inbegripet romska ungdomsorganisationer, mångfald och oberoende, så att de kan rapportera om och övervaka nationella strategiska ramar för romer som oberoende "vakthundsorganisationer" och upprätthålla sin administrativa kapacitet.
25. Medlemsstaterna bör involvera civilsamhället och romska befolkningsgrupper under EU-fondernas hela programcykel på nationell, regional och lokal nivå (inbegripet som medlemmar i relevanta kommittéer för övervakning av EU-fonderna).
26. Medlemsstaterna bör främja kapacitetsuppbyggnad och ledarskap i det romska civilsamhället, inbegripet i ungdomsorganisationer, så att berörda organ och organisationer kan delta i alla led av den politiska beslutsprocessen och i det offentliga livet i stort.
27. Medlemsstaterna bör främja tvärssektoriellt arbete och bredare allianser för jämlikhet och inkludering genom att involvera myndigheter, civilsamhället, näringslivet, den akademiska världen och forskarvärlden. Detta kan leda till gemensamma insatser av aktörer som arbetar med jämställdhet, mot rasism, rasdiskriminering,

främlingsfientlighet och intolerans, eller för barns, äldres, romers, hbt+-personers, funktionshindrades, asylsökandes, flyktingars och andra migranternas samt statslösa personers rättigheter.

Finansiering

28. Medlemsstaterna, i synnerhet medlemsstater där uppnåendet av romers jämlikhet, inkludering och delaktighet utgör en mer krävande uppgift och/eller som har en större romsk befolkning, bör dra maximal och optimal nytta av unionsmedel och nationella medel avsedda för allmänna eller särskilda ändamål för att förhindra och bekämpa diskriminering av romer, vilket kan innefatta att fastställa särskilda mål för socioekonomisk integrering av marginaliserade grupper som befinner sig i en missgynnad ställning, bland annat romer⁸⁶, och att säkerställa en effektiv samordning av finansieringskällor på europeisk och nationell nivå som är relevanta för romers jämlikhet och socioekonomiska inkludering.
29. Medlemsstaterna bör säkerställa att regionala och lokala myndigheter, stadsmyndigheter och andra offentliga myndigheter, näringslivets och arbetsmarknadens organisationer och relevanta organ som företräder civilsamhället, icke-statliga organisationer och organ som verkar för social inkludering, grundläggande rättigheter och icke-diskriminering deltar i utarbetandet, genomförandet, övervakningen och utvärderingen av unionens program, bland annat genom att delta i övervakningskommittéer.
30. Medlemsstaterna bör avsätta tillräckliga nationella resurser för att genomföra de politiska åtgärder som föreslås i EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet och i nationella strategiska ramar, samt säkerställa att de speglar romernas faktiska behov och står i proportion till de romska befolkningsgruppernas storlek och utmaningar.
31. Medlemsstaterna bör säkerställa att nationella planer för återhämtning och resiliens⁸⁷ främjar inkludering av utsatta grupper, däribland romer och andra personer med minoritetsbakgrund i fråga om ras eller etnisk tillhörighet.
32. Medlemsstaterna bör förbättra utformning, genomförande, övervakning och utvärdering av EU-program eller strukturreformer för socioekonomisk inkludering av minoriteter, till exempel genom att begära tekniskt bistånd från stödprogrammet för strukturreformer.
33. Medlemsstaterna bör uppmuntra utnyttjandet av nationella medel och EU-medel för att bygga upp kapaciteten hos, och möjliggöra utbyten av god praxis mellan, myndigheter på central och lokal nivå och civilsamhällesorganisationer, så att dessa myndigheter och organisationer kan bidra till att bekämpa diskrimineringen av romer genom att driva på utvecklingen mot jämlikhet och inkludering, bland annat genom att bekämpa segregering och främja romers delaktighet.
34. Medlemsstaterna bör ta itu med finansieringsbehoven på lokal nivå, inbegripet i stadsområden, för att på ett hållbart sätt stödja romska EU-migranter genom bland annat språkutbildning, förskoleverksamhet och barnomsorg, skolgång, offentliga arbetsförmedlingar, socialarbetare, medlare etc.

⁸⁶ Se särskilt artikel 4.1 v och viii i ESF-plusförslaget, [COM\(2018\) 382 final](#).

⁸⁷ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en facilitet för återhämtning och resiliens, [COM\(2020\) 408 final](#).

Övervakning av och rapportering om nationella strategiska ramar för romer

35. Medlemsstaterna bör övervaka och utvärdera genomförandet av de nationella strategiska ramarna på lämpligt sätt genom att använda den uppsättning indikatorer som tagits fram av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), nationella kontaktpunkter för romsk inkludering, nationella statistikmyndigheter och kommissionen inom arbetsgruppen för indikatorer och rapportering avseende romers jämlikhet, inkludering och delaktighet (under samordning av FRA)⁸⁸.
36. Mot bakgrund av unionens mål och de överordnade mål som fastställs i meddelandet bör medlemsstaterna ange nationella kvantitativa och/eller kvalitativa delmål i sina nationella strategiska ramar för romer som är anpassade till de nationella förhållandena och till möjligheterna att samla in jämlikhetsdata (eller närmevärden) som är uppdelade efter etnisk tillhörighet samt befintliga uppgifter.
37. Medlemsstaterna bör underrätta kommissionen om alla åtgärder som vidtas i enlighet med denna rekommendation senast i juni 2023. Medlemsstaterna bör därefter vartannat år rapportera till kommissionen om pågående och nya åtgärder, inklusive information om eventuella framsteg som görs inom varje tematiskt område under genomförandet av den nationella strategiska ramen för romer. Medlemsstaternas rapporter kommer att användas som underlag för de utvärderingsrapporter som kommissionen vartannat år ska överlämna till Europaparlamentet och rådet om genomförandet av den strategiska EU-ramen för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet.
38. Medlemsstaterna bör säkerställa att nationella rapporter om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet offentliggörs för att öka insynen och göra det möjligt att dra politiska lärdomar samt, i förekommande fall, säkerställa att nationella strategier och slutliga genomföranderapporter diskuteras i de nationella parlamenten.
39. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter bör genomföra en enkät om romer 2020, 2024 och 2028 för att få fram de uppgifter som krävs för att fastställa utgångsläge, halvtids- och slutresultat och visa eventuella förändringar av romernas situation. Myndigheten bör även stödja medlemsstaterna i deras ansträngningar att samla in relevanta jämlikhetsdata, stödja kommissionen när det gäller övervakning och analys och stödja de nationella kontaktpunkterna för romsk inkludering när det gäller rapportering, med bistånd från arbetsgruppen för indikatorer och rapportering avseende romers inkludering.

Denna rekommendation ersätter rådets rekommendation av den 9 december 2013 om verkkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna⁸⁹.

Utfärdad i Bryssel den

*På rådets vägnar
Ordförande*

⁸⁸ Bilaga 2 till COM(2020) 620 final och [Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators](#).

⁸⁹ [EUT C 378, 24.12.2013, s. 1](#).